

JAN FIRBAS

POZNÁMKY K FUNKCI POMLČKY V ANGLICKÉM INTERPUNKČNÍM SYSTÉMU

Je dobře známo, že problémy anglické větné interpunkce jsou mnohem složitější než problémy interpunkce české. Na rozdíl od češtiny není anglická interpunkční praxe ani zdaleka tak pevně normována, a pokud víme, nebyly dosud ani její zásady dosti přesně vysvětleny.¹ Příspěvek k takovému vysvětlení jsme podali v článku *Anglická větná interpunkce (Pokus o její lingvistický výklad)*.² Došli jsme v něm k závěru, že nejednotnost interpunkční praxe t. zv. dobrých autorů („good authors“ je jen zdánlivá, neboť je vysvětlitelná s hlediska *systemu*, který anglická interpunkce tvoří a který je spjat se systémem anglického jazyka,³ s jeho gramatickou stavbou.

O užívání interpunkčních znamének rozhodují v angličtině hlavně dva činitelé: *gramatický* a *emotivně volní*.⁴ Gramatický činitel ukládá interpunkčním znaménkům, aby vyznačovala větnou stavbu; emotivně volní činitel zase umožňuje, aby autor užitím interpunkčního znaménka na daném místě věty neobvyklého, resp. jeho „zintenzivněním“ (na př. změnou čárky v středník), jednak jistý větný úsek záměrně zdůraznil, jednak na něj čtenáře upozornil. K poměru mezi oběma uvedenými činiteli třeba důrazně připomenout, že emotivně volní činitel je vyloučen z těch bodů interpunkčního systému, kde přítomnost nebo nepřítomnost interpunkčních znamének, resp. stupeň jejich intensity, jsou předepsány činitelem gramatickým. Kdyby tomu tak nebylo, přestala by interpunkční praxe respektovat gramatickou stavbu jazyka, což by mohlo ohrozit zdárné splnění základního úkolu jazyka, být totiž nástrojem myšlení a *dorozumění*.

Vztahy mezi oběma činiteli jsou velmi rozmanité. Jsou znaménka, která plní *jen* úkoly gramatické a jejichž charakter je tedy *ryze* gramatický, a znaménka, která plní *jen* úkoly emotivně volní a jejichž charakter je tedy *ryze* emotivně volní. Tyto druhy znamének však tvoří jakési krajní body, póly dlouhé stupnice. Mezi nimi je totiž řada případů, v nichž — postupujeme-li od pólu gramatického k pólu emotivně volnímu — s ustupujícím charakterem gramatickým vystupuje do popředí charakter emotivně volní, a naopak zase jiné případy, u nichž — postupujeme-li od pólu emotivně volního k pólu gramatickému — s ustupujícím charakterem emotivně volním vystupuje do popředí charakter gramatický. O tom, že vztahy mezi oběma činiteli jsou rozmanité, svědčí dále i to, že charakter stupnice mezi uvedenými krajními body není týž v okruhu čárky jako v okruhu středníku, pomlčky atd. Souvisí to ovšem s tím, že gramatický činitel v těchto různých oblastech nejenom jednotlivým interpunkčním znaménkům svěřuje různé úkoly, ale také je těmito úkoly v různé míře zatěžuje.

Jak jsme dále ukázali v uvedeném článku, i v češtině rozhoduje o užívání interpunkčních znamének hlavně činitel gramatický, jemuž je podřízen činitel emotivně volní. Vztahy mezi těmito činiteli jsou však jiné v češtině než v angličtině, a to proto, že gramatické stavby obou jazyků se od sebe podstatně liší. Tak v češtině je emotivně volní činitel skoro vůbec vyloučen z okruhu čárky a odkázán téměř jen do okruhu znamének „těžších“ (t. j. středník, pomlčky atd.). V angličtině se naproti tomu v okruhu čárky uplatňuje emotivně volní činitel velmi vydatně, zvl. při adverbálních určeních.

V těchto poznámkách si chceme všimnouti toho, jak se v anglické interpunkční praxi projevují vztahy mezi činitelem gramatickým a emotivně volním v okruhu pomlčky, a pojednat stručně i o tom, jaké místo zaujímá pomlčka v anglickém interpunkčním systému. Svá pozorování vyvozujeme

z materiálu, který nám poskytl rozbor 123 stránek románové epopeje Johna Galsworthyho *The Forsyte Saga*.⁵

Doložme nejprve své tvrzení o tom, že vztahy mezi gramatickým a emotivně volním činitelem nejsou v okruhu různých interpunkčních znamének totožné. Svědčí o tom na př. rozdíl v uplatnění emotivně volního činitele v okruhu čárky a v okruhu pomlčky, který se v těchto oblastech projevuje v různém vztahu činitele emotivně volního ke gramatickému. Tak je těžko vysleditelné, aby se psaný projev, který má působiti dojmem obvyklosti, obešel zcela bez čárek. Naproti tomu není nemožné představit si psaný projev působící dojmem obvyklosti, který se naprosto nebo téměř naprosto vystříhá pomlček. Je zřejmé, že se v okruhu pomlčky osobní rozhodování autorovo (jež, jak už víme, je nutným předpokladem pro uplatnění emotivně volního činitele) projevuje jinak v okruhu čárky než v okruhu pomlčky. Autor může totiž pomlčku ze svého interpunkčního systému buď úplně nebo téměř úplně vyloučit, čárku však nikoli. Kdežto John Galsworthy na 123 stránkách, které jsme prozkoumali, užil 372 pomlček, W. Somerset Maugham jich na stejném počtu stránek⁶ užil jen 15. Galsworthy tedy v své interpunkční praxi používá pomlček poměrně vydatně, kdežto Maugham ji ze své praxe téměř vylučuje. Na základě toho, co jsme tu dovedli, máme za to, že se uvedený motiv osobní volby uplatňuje téměř v každém užití pomlčky. Bude tedy stupnice vztahů mezi činitelem gramatickým a emotivně volním v okruhu pomlčky jistě daleko řídkěji obsazena směrem k pólu gramatickému, než tomu je u obdobné stupnice v okruhu čárky.

Všimněme si nyní blíže konkrétních dokladů, které nám pomohou vytvořit si obraz o této stupnici v okruhu pomlčky. Uvedme nejdříve příklady na pomlčku jednoduchou a potom na pomlčku parenthetickou, která společně s jinou pomlčkou, rovněž parenthetickou, vyděluje z věty různé vložky.⁷ Všimněme si, že rozsah stupnice mezi oběma mezními body, gramatickým a emotivně volním, není u pomlčky jednoduché a parenthetické zcela stejný. Je to tím, že parenthetické pomlčky vždycky vydělují prvek, který je do větné stavby tak či onak vložen, a tedy slouží vždy více nebo méně činiteli gramatickému. Tato okolnost má doložití naše tvrzení, že vztahy mezi oběma činiteli jsou opravdu značně rozmanité.

U jednoduché pomlčky stojí nejbliže gramatickému pólu typ, který je ilustrován následujícím dokladem.

1. Rumours and tales, reports, surmises — were they not the children of the house, as dear and precious as the prattling babes the brother and sisters had missed in their own journey? — 159,12.

Stavba tohoto dokladu se vyznačuje tím, že části oddělené pomlčkou nejsou spolu gramaticky skloubeny. Jde tu o druh úmyslného anakolutu, vyšinutí z vazby. Právě pomlčka způsobuje, že stavba dokladu je na první pohled zřejmá. Čárka by stěží danou stavbu naznačila stejně úspěšně. Pomlčka tu tedy má zcela zřetelně gramatický charakter. Přitom ovšem není bez zajímavosti, že sama skutečnost, že autor nepoužil běžného způsobu větného tvoření, zabarvuje pomlčku emotivně volně.

Další bod v naší stupnici reprezentuje tento doklad.

2. June stood in front, fending off this idle curiosity — a little bit of a thing, as somebody once said, 'all hair and spirit,' with fearless blue eyes, a firm jaw, and a bright colour, whose face and body seemed too slender for her crown of red-gold hair. — 10, 14.

Zde již nelze mluvit o vyšinutí z vazby. Slovní výraz *a little bit of a thing* tvoří jádro rozvitého absolutního nominativu, který zároveň blíže určuje podmět *June* i přísudkové sloveso *stood*. Pro tuto dostatečnou gramatickou skloubenost by jistě bylo možno místo pomlčky užít čárky, což by nebylo možné v předchozím dokladě. Byla by však čárka s to vyvolat takový dojem vyváženosti, jaký dovede v daném dokladu navoditi pomlčka? Gramatická složka pomlčky je tedy stále dosti silná, je však zřetelně slabší než u pomlčky v předchozím dokladu. Oč je ovšem gramatická složka slabší, o to je emotivně volní složka silnější.

Na bodě ve stupnici snad ne příliš vzdáleném stojí tento doklad.

3. He had it now in the Gallery at Mapledurham, and rather poor it was — you couldn't copy Goya. — 798, 24.

Pomlčka tu stojí na místě, kde by stačilo použít středníku (viz II. kap. našeho citovaného článku). Dodává však jistě větě za ní následující většího důrazu, než by tomu bylo při použití středníku. Pomlčka tu tedy má úkol gramatický, zároveň však slouží i činiteli emotivně volnímu. Mimochodem dodejme, že pomlčka v dané větě připomíná dvojtečku. Vztahem pomlčky k dvojtečce se tu však pro nedostatek místa nemůžeme zabývat.

Všimněme si, jak složka gramatická postupně víc a víc ustupuje složce emotivně volní v následujících třech dokladech.

4. Now, after twenty years of his second edition, that old tragedy seemed to him like a previous existence — which had ended when Fleur was born in place of the son he had hoped for. — 797, 22.

5. . . . ; and the fact of owning something really countrified seemed somehow to excuse the dispersion of her remains — though what could have put cremation into her head they could not think! — 442, 26.

6. Irene echoed softly: 'Yes — the first spring day.' — 135, 6.

Kdyby šlo autorovi jen o vyznačení gramatické stavby, pak by všude místo pomlčky vystačil s čárkou. Volil však pomlčku, lépe řečeno: „zintensivnil“ čárku v pomlčku. Učinil tak proto, že by čárka za daných okolností nemohla tlumočit žádané emotivní odstíny tak úspěšně jako pomlčka. Zdůrazněme, že v dokladech dříve citovaných nevystupovala emotivně volní složka do popředí tak silně, jako je tomu v právě komentovaných případech.

Další příklad, který uvádíme, stojí již zcela na druhém pólu stupnice.

7. Young Val smiled — his wide, rather charming smile. — 463, 7.

Gramatický činitel nevyžaduje vůbec žádného znaménka, a pomlčka je proto čistě emotivně volní. Nelze tu vůbec mluvit o zintensivněné čáře, neboť s hlediska gramatického činitele by na daném místě byla čárka zcela nežádoucí. Odtrhovala by přísudkové sloveso od předmětu, což by bylo v naprostém rozporu s nejzávažnější zásadou anglického interpunkčního systému. Tato zásada totiž žádá, aby se neoddělovaly členy větného základu, t. j. podmět, přísudkové nebo sponové sloveso, předmět nebo doplněk.⁸ (Podrobněji o tom viz v I. kap. našeho cit. článku.) Proč zde tuto zásadu neporužíme pomlčka, pokusíme se vyloužit později (na str. 85).

Uveďme ještě další doklad na pomlčku čistě emotivně volního charakteru.

8. 'What's that?' he said. 'I know a — pretty — woman when I see one, and all I can say is, I don't see the young man about that's fit for her; but perhaps — you — do, come, perhaps — you — do!' — 148, 16.

Pomlčky jsou zase na místech, kde gramatický činitel nevyžaduje žádné znaménko. Poznamenejme, že ani zde nelze hovořiti o zintenzivněných čárkách. Čárky jsou tu zcela vyloučeny. Uvedme ještě, že zvlášť v právě komentovaném dokladu vystupuje naléhavě otázka vztahu pomlčky v tištěném či psaném textu k pause v řeči. K této otázce se vrátíme na konci tohoto článku.

Zvlášť silný emotivně volní charakter má dlouhá pomlčka na konci věty; t. j. pomlčka, která se v anglické odborné sazečské terminologii nazývá „the two-em“ nebo „the two-em rule“ (na rozdíl od krátké pomlčky, které se říká „the em“ nebo „the em-rule“). Máme za to, že její grafická odlišnost od pomlčky krátké nutně podtrhuje i zvyšuje účinek slov, která autor vkládá do úst svým postavám.

9. Bosinney counted up the stones: 'This year — next year — some time ——' — 136, 26.

10. June cried passionately: 'You know I want to do everything for you—that I want to be everything to you ——' — 139, 30.

Český sazeč v překladech těchto vět užil ovšem pomlčky krátké.⁹

11. Bosinney počítal pecky: „Letos — napřesrok — někdy ——“ — I. 115, 28.

12. June zvolala vášnivě: „Víte, že bych chtěla pro vás učinit všechno — být vám vším ——“ — I. 118, 17.

Nezdá se však, že by délka pomlčky byla jen záležitostí odlišné sazečské techniky v angličtině a v češtině. Důvody tu budou asi hlubší. Souvisí to pravděpodobně s tím, že se v anglické interpunkci uplatňuje emotivně volní činitel v neporovnatelně větší míře než v interpunkci české. Tento rozdíl se pak projevuje i formálně a technicky. Není dále podle našeho soudu náhodou, že český překlad materiálu, z něhož citujeme, nezachoval ve všech případech původní pomlčku. Tu a tam od ní upustil, jako na př. v těchto českých versích již citovaných dokladů (č. 7 a č. 8).

13. Mladý Val se usmál svým širokým, okouzlujícím úsměvem. — II. 27, 8.

14. „Cože?“ pravil. „Mám oči pro hezké ženy a říkám jen tolik, že jsem nepoznal člověka, který by se pro ni hodil; vy snad, — no, vy snad ho znáte!“ — I. 125, 2.

Prošli jsme zběžně stupnicí vztahů mezi činitelem gramatickým a emotivně volním u pomlčky jednoduché. Obráťme nyní svou pozornost k stupnici těchto vztahů u pomlčky parenthetické, t. j. u pomlčky, která spolu s jinou pomlčkou, rovněž parenthetickou, může z věty vydělit prvek, který má povahu vložky. (Není třeba rozvádět, že dvě ve větě sousedící jednoduché pomlčky, jež žádnou vložku nevydělují, nemají parenthetický charakter.) Jak jsme již naznačili výše, rozsah stupnice u pomlčky parenthetické je jiný než u pomlčky jednoduché. Tuto skutečnost lze vysvětliti takto: protože parenthetické pomlčky ohraničují jistý druh vložky a vydělují tak prvek, který se s hlediska větné stavby jeví jako nepodstatný, slouží vždy — byť i v různé míře — činiteli gramatickému. Nejintenzivněji budou sloužit gramatickému činiteli tam, kde jde o vložku gramaticky nezávislou na větě, do níž byla vložena; takový poměrně cizí prvek by čárky nebyly s to dostatečně vyznačit. Takového druhu je pomlčka v následujícím dokladě.

15. Curious that Fleur should have dark eyes, when his own were grey — no pure Forsyte had brown eyes — and her mother's blue! — 798, 30.

Čím bude zřejmější, že by čárky mohly bezpečně převzít úkol vydělit vložku z větné stavby, tím intensivněji vystoupí v pomlčce složka emotivně volní. Srovnejme následující dva doklady.

16. In plainer words, he has gleaned from a gathering of this family — no branch of which had a liking for the other, between no three members of whom existed anything worthy of the name of sympathy — evidence of that mysterious concrete tenacity which renders a family so formidable a unit of society, so clear a reproduction of society in miniature. — 3, 8.

17. Had she not said to Mrs Soames — who was always so beautifully dressed — that feathers were vulgar? — 8, 29.

Vložka v první větě je značně rozvitá a mimo to značně oddaluje předmět *evidence* od řídicího slovesného tvaru *gleaned*. Pomlčky nesporně usnadňují orientaci ve větě. Povaha vložky v druhé větě je zato taková, že by pro rychlé pochopení větné struktury zcela stačily čárky. Silný emotivně volní charakter pomlček je tu zřejmý nade vší pochybnost.

Ačkoli jsme jistě nevyčerpali všechny typy jednoduché i parenthetické pomlčky,¹⁰ přece se nám snad podařilo ukázat, jak rozmanité vztahy mezi činitelem gramatickým a emotivně volním mohou v okruhu pomlčky být vyjádřeny. Že tyto vztahy jsou u pomlčky poněkud jiné než na př. u čárky, u středníku, ba i u tečky, je už dáno na př. tím, že pomlčka může nastoupit místo čárky (viz na př. doklad 2), středníku (viz doklad 3)-nebo do jisté míry i místo tečky (viz na př. doklad 10), kde charakter těchto znamének už na daný úkol nestačí, po př. přejímá úkoly zcela specifické, t. j. takové, které žádné jiné znaménko není s to splnit.

Pokud jde o případy, v nichž pomlčka nastupuje místo čárky, středníku nebo tečky, lze říci toto. Kdežto čárku zintensivňuje pomlčka jak z důvodů gramatických, tak z důvodů emotivně volních, středník a tečku zintensivňuje zpravidla jenom z důvodů emotivně volních. (Středník i tečka jsou pomlčka dosti „těžká“, aby stačila i na náročnější gramatické úkoly.¹¹) Pokud pak běží o zcela specifické úkoly pomlčky, je zajímavé, že může od sebe oddělovat členy větného základu (viz doklad 7 i připojený komentář) a vůbec i jinak rušiti členskou sounáležitost (na př. oddělováním přivlastkového adjektiva od řídicího substantiva v dokladě 8), což není v zásadě dovoleno žádnému jinému interpunkčnímu znaménku. Gramatické asociace jsou u pomlčky jiné než u čárky, středníku nebo tečky. Představuje tedy pomlčka s tohoto hlediska nejen formálně, ale i funkčně útvar jiného druhu, než jsou právě vypočtená interpunkční znaménka. I v této skutečnosti ovšem se projevuje tlak gramatického činitele, který touto dělbou úkolů zajišťuje bezpečné pochopení větné stavby.

Máme-li aspoň stručně charakterisovat místo, které pomlčka zaujímá v anglickém interpunkčním systému, pak musíme zdůraznit, že na celkové stupnici vztahů mezi činitelem gramatickým a emotivně volním, t. j. na stupnici vztahů, jak ji vytváří celý systém anglických interpunkčních znamének, zabírá pomlčka — pravděpodobně spolu s vykřičníkem — ze všech znamének nejvíce bodů při pólu emotivně volním. Tím jsme stanovili vztah pomlčky ke krajnímu bodu emotivně volnímu. Pokusme se ještě — opět s hlediska celkové stupnice — říci několik slov o vztahu pomlčky k pólu gramatickému.

I když pomlčka je znaménkem povahy silně emotivně volní, přece jen musí uznávat rozhodující postavení činitele gramatického. Kdyby totiž

tomu tak nebylo, mohlo by dojít k ztíženému *pochopení* textu, a tak i k tomu, že by jazyk nemohl se zdarem splnit svůj hlavní úkol, být totiž nástrojem myšlení a *dorozumění*. Různě silné náznaky nedbání gramatického činitele, které by mohly vést k ztíženému pochopení textu, ilustrují níže uvedené doklady.

18. This he said, knowing all about Irene's visit — not, of course, that there was anything in the visit, except that extraordinary remark she had made about 'not caring to get home' — and the story of how June had taken the news! — 167, 31.

Snad ani méně pozorný anglický čtenář nebude považovat obě pomlčky za parenthetické, nýbrž ocení je správně jako jednoduché, t. j. samostatné a na sobě nezávislé, a tak dobře pochopí stavbu tohoto dokladu. Snad tedy rozpozná, že útvary *and the story of...* je souřadný s útvarem *that extraordinary remark...*, t. j. že oba tyto útvary jsou závislé na předložce *except*. Není tu však přece jen zcela vyloučeno nebezpečí — byť jistě malé — chybného výkladu, který část věty mezi oběma pomlčkami pochopí jako vložku a připojí útvar *and the story of...* k slovům před první pomlčkou. Toto nebezpečí nelze popřít ani jistě správným poukazem na to, že tento výklad by bylo možno plně zdůvodnit jen tehdy, kdyby se předložka *about* před spojením *Irene's visit* opakovala i před slovy *the story of...* Jinak řečeno, je tu jistý náznak nebezpečí, že by přemíra složky emotivně volní mohla znemožnit rychlé pochopení větné stavby.

Zajímavý je doklad č. 19, při jehož rychlém a nepřilíš pozorném čtení by se mohl projevit náznak nejistoty, zdali působnost první pomlčky končí už před středníkem, či až před druhou pomlčkou jako v dokladě 20.

19. In a quarter of an hour he was due at the General Meeting of the New Colliery Company — one of Uncle Jolyon's concerns; he should see Uncle Jolyon there, and say something to him about Bosinney — he had not made up his mind what, but something — in any case he should not answer this letter until he had seen Uncle Jolyon. — 175, 6.

20. He had a contempt for tea — his brother Jolyon had been in tea; made a lot of money by it — but he was so thirsty, and had such a taste in his mouth, that he was prepared to drink anything. — 152, 27.

Způsob, kterého užívá český překlad věty č. 19, zato nenechává o působnosti první pomlčky nikoho na pochybách.

21. Ve čtvrt hodině se měl dostavit do valné hromady Nové uhelné společnosti — jednoho z koncernů strýce Jolyona. Sejde se tam se strýcem Jolyonem a promluví s ním o Bosinneyem — ať tomu je jakkoli, neodpoví na psaní, pokud nepromluví se strýcem Jolyonem. — I. 146, 12.

Jde o to, že gramatický činitel vyžaduje mimo jiné i to, aby rozsah působnosti pomlčky byl na první pohled zřejmý. Dáváme tu za pravdu bratřím Fowlerům, kteří tvrdí, že konec působnosti pomlčky může vyznačiti buď jiná pomlčka nebo tečka, nikoli však středník.¹³

Uvedené doklady alespoň naznačily, že interpunkce i v okruhu pomlčky — jako všude jinde — nesmí spustit ze zřetele svůj úkol rychle a *přehledně* vyznačit větnou stavbu.¹³ To, že se v našem materiálu neobjevily žádné příklady, které by ukazovaly na hrubé nedbání tohoto požadavku, zdá se svědčit o tom, že autor — ať už vědomě či nevědomě — nespustil ze zřetele vyznačení větné stavby. Respektoval tak činitele gramatického.

Skutečnost, že činitel gramatický zůstává rozhodujícím i pro pomlčku, pomáhá řešit i důležitou otázku, zdali pauza může být kritériem pro užívání

pomlček. Lze stěží popřít, že v psaném či tištěném textu pomlčce zpravidla odpovídá více či méně intenzivní pauza v řeči (srov. zvláště doklad č. 8). Znamená to však, že by pauza mohla nebo dokonce musela být rozhodujícím činitelem pro užívání pomlček? Poučení, které lze vyvodit ze skutečnosti, že gramatický činitel zůstává rozhodujícím i pro pomlčku, nepopírá, že pomlčce v psaném i tištěném textu odpovídá v řeči více či méně intenzivní pauza, varuje však před závěrem, že každé takové intenzivní pauze musí odpovídat pomlčka v psaném i tištěném textu. Ukázali jsme v článku citovaném (zde v pozn. 2), že pausám v řeči mohou interpunkční znaménka odpovídat jen tehdy, nevzniká-li nebezpečí, že by bylo ohroženo zdárné splnění již zmíněného hlavního úkolu jazyka, býti totiž nástrojem myšlení a *do-rozumění*. Jedině gramatický činitel je s to dbát, aby tento úkol byl opravdu úspěšně splněn. Dbá o to mimo jiné i tím, že nedovoluje, aby celkový výskyt emotivně volních pomlček dosáhl té výše, která by nutně vedla k nebezpečí nedorozumění nebo chybného výkladu. Emotivně volní činitel by uvedeným požadavkům vyhovět nemohl, neboť mu nejde o vyznačení gramatické stavby. Právě toto vyznačení je však — alespoň v angličtině a v češtině a jistě i v jiných jazycích — předním úkolem interpunkce.

POZNÁMKY

¹ Z nejnovejších prací pojednávajících o anglické interpunkci nám žel zůstaly nedostupné R. Skelton, *Modern English Punctuation* (Pitman, Londýn 1950) a E. Partridge, *You Have a Point There* (Hamilton, Londýn 1953). Ze starších příspěvků uvedme alespoň dvě pojednání, jež pokládáme za nejzávažnější a jimž děkujeme za mnohé podněty, zvláště pro svůj článek *Anglická větná interpunkce* (viz pozn. 2): G. V. Carey, *Mind the Stop* (Cambridge University Press 1946) a IV. kapitolu — zabývající se interpunkcí — z knihy *The King's English* (3rd ed., Oxford University Press 1931, str. 228—299), jejímiž autory jsou H. W. a F. G. Fowler. — Teprve po zlomení sazby tohoto článku vyšla česká práce V. Frieda, *Anglická interpunkce* (Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1954).

² *Časopis pro moderní filologii* XX XVI, str. 152—164.

³ K tomu srov. § 16 (Jazyk kak sistema) I. části díla *Vvedenije v jazykoznanije* (2. vyd., Moskva 1953, str. 55 n.) z pera A. S. Čikobavy.

⁴ Tohoto termínu užíváme podle V. V. Vinogradova, který, mluvě o syntaktické struktuře jazyka, staví proti jejímu intelektuálnímu obsahu (intelektual'noje soderžanije) obsah emotivně volní (emocional'no-volevoje soderžanije). Viz V. V. Vinogradov ve sborníku *Voprosy sintaksisa sovremennogo ruskogo jazyka* (Moskva 1950), str. 202.

⁵ John Galsworthy, *The Forsyte Saga*, Heinemann, London 1922, str. 3—19, 125—187, 441—465, 550—555, 795—806. Číslice za doklady udávají stránku a řádek, kde citovaný doklad začíná.

⁶ Viz *The Razor's Edge*, Heinemann, London 1944, str. 1—123.

⁷ Dvojice parenthetických pomlček představuje nám vždy jen jednu položku v celkovém počtu zjištěných pomlček.

⁸ Pro účely svých článků o anglické větné interpunkci užíváme termínu doplněk v nejužším gramatickém slova smyslu, opírajíce se v podstatě o definici H. W. Fowlera v *Modern English Usage*, Oxford University Press 1944, str. 602.

⁹ Citujeme překlad B. Kubertové-Zátkové *Sága rodu Forsytů*, vyd. Melantrich, Praha 1935. Římská číslice udává díl českého překladu.

¹⁰ Srov. na př. z citované již kapitoly knihy *The King's English*, str. 275 n.

¹¹ Srov. však zajímavou okolnost, která ilustruje vztah parenthetické pomlčky k středníku, v odst. 3. zdola na str. 86.

¹² Viz str. 280n. z citované již kapitoly knihy *The King's English* (viz pozn. 1).

¹³ Interpunkční znaménka jako prostředky psané normy jazyka musejí být práce v souladu s úkoly této normy. Tyto úkoly vyplývají z formulace J. Vachka v článku *K teorii jazyka tištěného* (v sborníku *Pocta Fr. Trávníčkovi a F. Wollmanovi*, Brno

1948, str. 423): „Jazyk psaný je soustava graficky projevitelných znaků, jejichž účelem je reagovati na danou situaci, zpravidla nijak naléhavě aktuální, způsobem statickým, t. j. co možná trvalým (t. j. uchovatelným), přehledně obsáhnutelným a do značné míry rozumově pojmovým.“

ЗАМЕЧАНИЯ О ФУНКЦИИ ТИРЕ В АНГЛИЙСКОЙ СИСТЕМЕ ПУНКТУАЦИИ

При употреблении знаков препинания в английском языке решающими являются два элемента: грамматический и эмоционально-волевой. Грамматический элемент предписывает знакам препинания обозначать структуру предложения, а эмоционально-волевой позволяет автору посредством употребления знаков препинания и необычных для данного места предложения, а иногда и при помощи его „усиления“ (напр. замена запятой точкой с запятой), во-первых намеренно подчеркнуть определенную часть предложения, а во-вторых обратить на него внимание читателя. Эмоционально-волевой элемент при этом подчинен элементу грамматическому. Автор занимается подробнее этим вопросом в статье Английская пунктуация предложения — Опыт ее лингвистического толкования, которая напечатана в 36 томе журнала *Časopis pro moderní filologii*. Отношения между двумя элементами различны. Наряду с знаками препинания чисто грамматическими существуют знаки препинания чисто эмоционально-волевые и между ними целая шкала переходных явлений с разной степенью преобладания грамматического или же эмоционально-волевого элемента. Отношения между двумя элементами не тождественны в области разных знаков препинания. На основании материала, заимствованного из романа-эпопеи Джона Гольсуорси *Saga o Форсайтах*, автор обращает внимание на то, как эти отношения проявляются в английской пунктуации в области употребления тире и делает попытку определить его место, занимаемое в английской системе пунктуации. Он приходит к заключению, что шкала отношений между двумя элементами одна у тире простого, и другая у тире парентетического, т. е. такого, который совместно с другим тире, также парентетическим, выделяет из предложения вводный элемент. По сравнению с тире простым, в парентетическом тире всегда заключается грамматический элемент. С точки зрения английской системы пунктуации в целом, тире — вероятно совместно с восклицательным знаком — имеет наиболее сильно выраженный эмоционально-волевой характер по сравнению с другими знаками препинания. Несмотря на этот факт, однако, оно подчиняется грамматическому элементу, что проявляется и в том, что пауза не может быть решающим критерием для употребления тире. Если бы тире не подчинялось грамматическому элементу, то это помешало бы успешному выполнению назначения языка, быть орудием мышления и взаимопонимания.

SOME NOTES ON THE FUNCTION OF THE DASH IN THE ENGLISH PUNCTUATION SYSTEM

The use of stops in English is chiefly determined by the grammatical and the emotive-volitional principle. The grammatical principle charges the stops with the task of clarifying the construction of the sentence. The emotive-volitional principle enables the author to add greater emphasis to some section of the sentence and at the same time to draw the reader's attention to it; to achieve these aims, the author may employ stops in places where he usually abstains from them, or he may resort to intensifying some of the stops, e. g. commas into semicolons. However, the system of English punctuation can only function properly if of the two above mentioned principles the emotive-volitional is subordinated to the grammatical. (The present writer has dealt with these problems in greater detail in his paper 'English Sentence Punctuation. An Attempt at a Linguistic Analysis' — written in Czech, but provided with an extensive summary in English — in the *Časopis pro moderní filologii* 36, Prague 1954, pp. 152—164 and 190—192.)

The relations existing between the two principles are indeed multifarious. There are stops that are purely grammatical and stops that are purely emotive-volitional

in character; in addition to them, however, there is a whole gamut of transitional cases in which either the grammatical or the emotive-volitional element predominates to a varying extent. Moreover, the relations between the two principles differ from one stop to another.

Basing his researches on 123 pages of J. Galsworthy's *Forsyte Saga*, the present writer examines the relations existing between the two principles within the domain of the dash, and endeavours to ascertain the position taken up by the dash in the English punctuation system. The relations existing between the two principles reveal different gamuts within the province of the single dash and within the province of the parenthetical dash (which, together with another dash, also parenthetical, sets off an insertion). In contrast to the single dash, the parenthetical variant is always — to a greater or smaller degree — grammatical in character. Viewed in the light of the entire English punctuation system, the dash — probably together with the point of exclamation — shows the strongest emotive-volitional character of all the punctuation marks. In spite of this, however, the dash is bound to respect the requirements of the grammatical principle, which among other things explains why its use cannot be ultimately determined by the pause. Should it be otherwise, language might be hindered in carrying out its main task — that of functioning as an instrument of thought and communication.